

Piotr CZECH

WYKORZYSTANIE PROBABILISTYCZNYCH SIECI NEURONOWYCH I SYGNAŁÓW DRGANIOWYCH DO DIAGNOZOWANIA USZKODZENIA USZCZELKI POD GŁOWICĄ SILNIKA ZS

Streszczenie. W przeprowadzonych badaniach podjęto próbę określenia występującego uszkodzenia uszczelki pod głowicą silnika ZS. Za obiekt badań posłużył model samochodu Ford Mondeo, napędzany silnikiem ZS o pojemności 2,0 [dm³]. Uszkodzenie uszczelki polegało na przerwaniu mostka pomiędzy 1 i 2 cylindrem. Do diagnozowania uszkodzenia wykorzystano sygnały drganiowe, generowane przez silnik – wstępnie przetworzone przy wykorzystaniu dyskretnej transformaty falkowej, oraz probabilistyczne sieci neuronowe.

Słowa kluczowe. Diagnostyka, drgania, probabilistyczne sieci neuronowe, silniki spalinowe ZS, pojazdy samochodowe.

APPLICATION OF PROBABILISTIC NEURAL NETWORK AND VIBRATION SIGNALS FOR GASKET UNDER DIESEL ENGINE HEAD DAMAGE

Summary. Conducted tests attempted to determine the occurring damage in gasket under engine head. Test object was Ford Mondeo car powered by diesel engine with capacity of 2.0 [dm³]. Damage of the gasket was a rupture of bridge between 1 and 2 cylinder. In order to diagnose the damage the vibration signals generated by the engine were used – initially processed with the use of discrete wavelet transform and probabilistic neural networks.

Keywords. Diagnostics, vibrations, probabilistic neural networks, diesel engines, car vehicles.

1. WPROWADZENIE

W przypadku wystąpienia usterki powodującej wzrost temperatury silnika spalinowego, uszkodzeniu w pierwszej kolejności najczęściej ulega uszczelka głowicy silnika, której zadaniem jest zapewnienie szczelności pomiędzy głowicą, a kadłubem silnika. Istotą działania uszczelki jest wyrównanie nierówności na płaszczyznach podziału od strony kadłuba oraz głowicy poprzez jej plastyczne odkształcenie [13, 14].

Uszkodzeniu uszczelki towarzyszy:

- pojawienie się plam oleju na silniku i pod samochodem,
- wystąpienie śladów emulsji olejowej na wyciągniętym bagnecie, korku wlewu oleju lub w zbiorniku wyrównawczym płynu chłodzącego,
- trudności z rozruchem zimnego silnika,
- stale występujące ubytki niewielkich ilości płynu chłodzącego.

Uszczelkom stawiane są wysokie wymagania, które bezpośrednio wynikają z warunków ich pracy, w tym:

- odporność termiczna (możliwość rozruchu silnika przy temperaturze -30 [°C], a równocześnie możliwość wystąpienia temperatur rzędu 300 [°C] na niechłodzonych mostkach kadłuba lub głowicy),
- odporność na nagłe wzrosty ciśnienia spalania (efekt „podskakiwania“ uszczelki),
- odporność chemiczna (kontakt z olejem silnikowym, płynem chłodzącym, spalinami i pozostałościami z procesu spalania),
- stabilność kształtu (odporność na wysokie siły ścinające, wytrzymałość na rozerwanie wąskich mostków, kompensacja wynikająca z różnej rozszerzalności cieplnej materiałów elementów systemu),
- duża dokładność grubości uszczelki (zagwarantowanie równomiernego stopnia sprężania),
- dobra przewodność cieplna w uszczelnianej szczelinie oraz między uszczelnianymi elementami.

2. OPIS BADAŃ

W silniku ZS o pojemności $2,0$ [dm³] samochodu marki Ford Mondeo zasymulowano uszkodzenie uszczelki głowicy silnika w postaci przerwania mostka pomiędzy sąsiednimi cylindrami.

W trakcie eksperymentów na hamowni podwoziowej mierzono sygnały przyspieszeń drgań głowicy silnika w okolicy zaworów wylotowego i dolotowego 1. cylindra, zaworu wylotowego 4. cylindra oraz na skrzyni biegów. Sygnały rejestrowano w biegach 1, 2, 3, 4 i 5 dla prędkości obrotowej silnika:

- 1500 [obr/min],
- 2000 [obr/min],
- 3000 [obr/min].

Dodatkowo, wykonano pomiary na biegu luzem dla prędkości obrotowej silnika wynoszącej 1500 [obr/min] i 2000 [obr/min].

Zarejestrowane sygnały wibroakustyczne zostały wstępnie przetworzone przy wykorzystaniu dyskretnej transformaty falkowej. Dyskretną transformatę falkową można zdefiniować jako iloczyn skalarne badanego sygnału $x(t)$ i ciągu funkcji bazowych $\psi(t)$:

$$DWT = \int_{-\infty}^{+\infty} \psi(t) \cdot x(t) dt \quad (1)$$

W wyniku wielopoziomowej dekompozycji sygnału otrzymuje się aproksymację sygnału na danym poziomie a_j oraz sumę detali na kolejnych poziomach d_j :

$$x(t) = a_j(t) + \sum_{j=1}^J d_j(t) \quad (2)$$

gdzie:

a_j – reprezentacja małowartościowości sygnału,
 d_j – składnik wielowartościowości sygnału.

Wraz ze zwiększeniem poziomu dekompozycji sygnału udział detali maleje. Powoduje to, że wraz ze zmniejszeniem rozdzielczości maleje zawartość szczegółów w aproksymacji sygnału [1].

Aby opisać charakter zmian zdekomponowanego przy użyciu analizy falkowej sygnału wibroakustycznego, przyjęto dwie drogi postępowania. Pierwsza, zakłada wykorzystanie entropii sygnału jako miary charakteryzującej zmiany w sygnale. Można ją wyznaczyć z zależności:

$$E_{Sh} = - \sum_j x_j^2(t) \cdot \log(x_j^2(t)) \quad (3)$$

gdzie

x_j – analizowany sygnał wibroakustyczny.

Druga droga postępowania zakłada wykorzystanie energii sygnału do opisu zmian zachodzących w sygnale wibroakustycznym. Przyjęto tutaj, zgodnie z definicją dyskretnej transformaty falkowej, że całkowita energia sygnału przed dekompozycją jest równa sumie energii aproksymacji i kolejnych detali. Całkowitą energię sygnału po dekompozycji na określonej liczbie poziomów przyjęto jako 100[%] i wyznaczono, jaki procent tej energii stanowią sygnały aproksymacji i kolejnych detali.

Na podstawie przyjętych dwóch dróg postępowania, przyjęto dwa typy wzorców wykorzystywanych w procesach uczenia i testowania sieci neuronowych.

Przystępując do budowy wzorców należało określić na ilu poziomach będzie rozkładany sygnał bazowy oraz jaka falka bazowa będzie wykorzystywana. W badaniach postanowiono sprawdzić przydatność różnych falek bazowych. Wykorzystano falki z rodziny: haar, daubechies, biorthogonal, coiflets, symlets, reverse biorthogonal, discrete meyer. W przeprowadzanych eksperymentach sprawdzano przydatność utworzonych zestawów wzorców dla kolejnych poziomów dekompozycji, otrzymując zestawy o różnych rozmiarach.

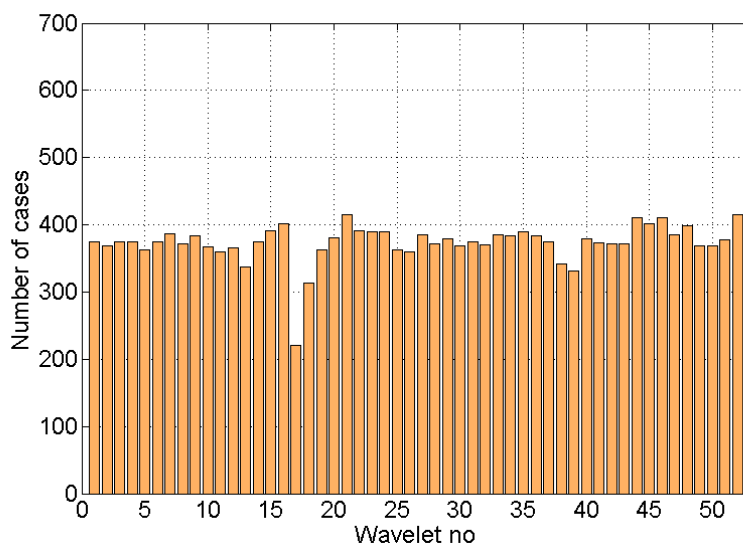
W eksperymentach wykorzystano probabilistyczne sieci neuronowe [2, 7]. Na wybór tego typu sieci wpłynęła jej łatwość i szybkość uczenia. W przeprowadzonych badaniach sieci sprawdzano pod względem poprawności klasyfikacji wzorców, przy różnych parametrach współczynnika γ .

3. WYNIKI BADAŃ

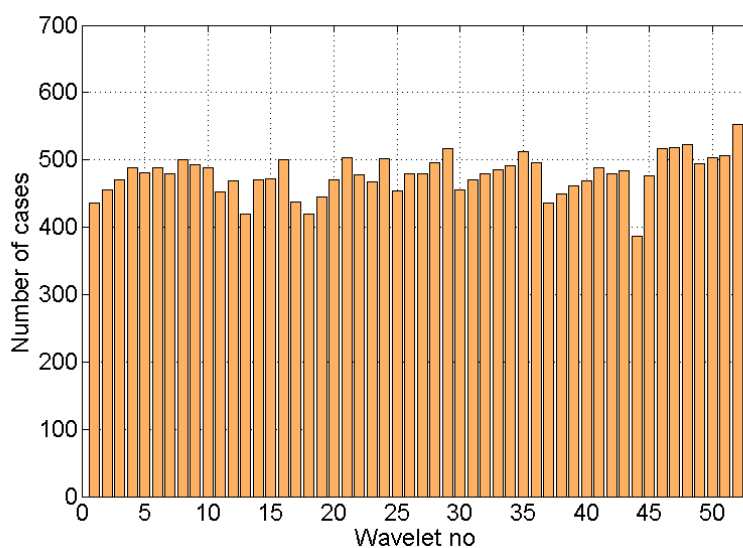
W celu określenia najlepszej falki bazowej w procesie budowy wzorców, stworzono kilkadziesiąt grup klasyfikatorów, które uczono na danych pochodzących z sygnałów zarejestrowanych w konkretnym punkcie pomiarowym (4 punkty pomiarowe), dla silnika pracującego na danym biegu (5 biegów), przy określonej prędkości (3 prędkości, a dla biegu luzem – 2). Każdą z 68 grup sprawdzano dla wzorców zbudowanych z wykorzystaniem energii lub entropii sygnału rozłożonego na 10 wariantów liczby poziomów dekompozycji.

W celu określenia najlepszej falki bazowej, wykorzystywanej do budowy deskryptorów, skorzystano z otrzymanych rozkładów liczby przypadków, dla których - przy użyciu danej falki bazowej - klasyfikatory charakteryzowały się minimalną wartością błędów.

Liczbę przypadków, dla których przy wykorzystaniu danej falki w procesie budowy wzorców klasyfikator osiągał wartość minimalną pokazano na rysunkach 1 i 2.

Rys. 1. Rozkład liczby przypadków, dla których błędy klasyfikacji były minimalne – wzorce energia
 Fig. 1. Arrangement of number of cases in which the classification errors were minimum – models energy

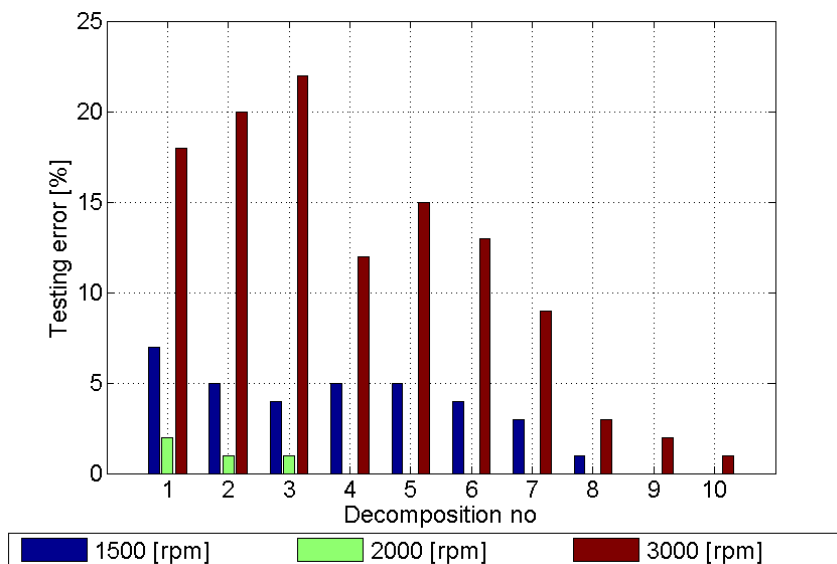

Rys. 2. Rozkład liczby przypadków, dla których błędy klasyfikacji były minimalne – wzorce entropia
 Fig. 2. Arrangement of number of cases in which the classification errors were minimum – models entropy

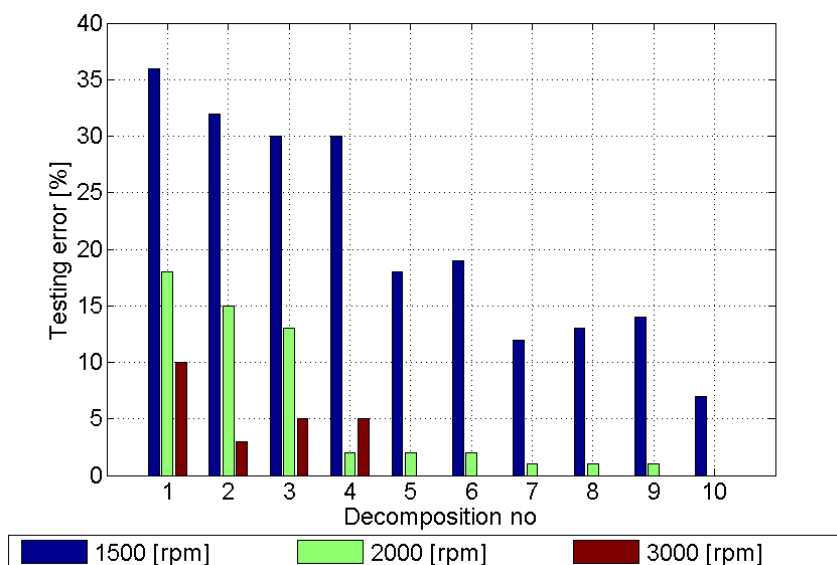
Łączna liczba przypadków, dla których klasyfikatory osiągały minimalne wartości błędów przy wykorzystaniu danych wzorców były na poziomie około 300÷400 – dla energii oraz około 400÷500 – dla entropii. W przypadku wykorzystania w procesie budowy wzorców energii sygnału, za najgorszą falkę zdecydowanie można uznać falkę o nazwie bior3.1, natomiast dla entropii falkę rbio3.1. Wybór najlepszej nie jest już tak oczywisty. W przypadku wykorzystywania entropii, najlepsze wyniki osiągnięto dla falki dmey, natomiast dla energii,

były to falki: bior2.8, bior3.9, rbio3.1, rbio3.3, rbio3.5, rbio3.9, dmey. Co ciekawe, zmieniając w trakcie procesu budowy wzorców energię na entropię, w przypadku falki rbio3.1 uzyskuje się albo jeden z najlepszych, albo najgorszy wariant.

Na podstawie uzyskanych wyników trudno jest jednoznacznie określić wpływ wyboru liczby poziomów dekompozycji w procesie budowy wzorców. Występują jednak przypadki, dla których można zauważyć zmniejszenie występującego błędu wraz ze zwiększeniem rozmiaru wzorców. Takie przykłady zobrazowano na rysunkach 3 i 4.

Rys. 3. Przykładowe najlepsze wyniki uzyskane dla klasyfikatorów PNN – wzorce energia
Fig. 3. Sample the best results achieved for PNN classifiers – models energy

Rys. 4. Przykładowe najlepsze uzyskane wyniki dla klasyfikatorów PNN – wzorce: entropia
Fig. 4. Sample the best results achieved for PNN classifiers – models: entropy

Dla większości badanych wariantów udało się uzyskać bezbłędnie lub bliskie bezbłędnie działającym klasyfikatorom.

4. WNIOSKI

W wielu ośrodkach na całym świecie prowadzone są badania dotyczące monitorowania różnych parametrów, związanych z pracą dzisiejszych, skomputeryzowanych środków transportu. Przykłady można znaleźć w [2-4, 8-10, 16]. Rozwój dziedzin związanych z najnowocześniejszymi technologiami nie ogranicza badań podstawowych mających doprowadzić do podobnych, wymiernych efektów przykładowo zwiększenia bezpieczeństwa poprzez zwiększenie trwałości elementów układów napędowych [5, 6, 11, 12, 15].

W artykule przedstawiono wyniki eksperymentów, mających na celu próbę budowy poprawnie działającego klasyfikatora neuronowego, diagnozującego występujące uszkodzenie jednego z elementów silnika spalinowego – uszczelki pod głowicą silnika.

Uzyskane wyniki wskazują na możliwość budowy poprawnie działającego systemu diagnozującego tego typu uszkodzenie, przy wykorzystaniu do tego celu odpowiednio przetworzonych sygnałów drganiowych oraz probabilistycznych klasyfikatorów neuronowych.

Bibliografia

1. Białasiewicz J.: Falki i aproksymacje. WNT, Warszawa, 2000.
2. Czech P., Łazarz B., Wojnar G.: Wykrywanie lokalnych uszkodzeń zębów kół przekładni z wykorzystaniem sztucznych sieci neuronowych i algorytmów genetycznych. Biblioteka Problemów Eksploatacji. Instytut Technologii Eksploatacji. Radom 2007.
3. Figlus T.: Diagnozowanie luzu zaworowego silnika na podstawie zmian energetycznych sygnału drganiowego. Maintenance Problems (Problemy Eksploatacji), 1/2009 (72), s. 75-84.
4. Figlus T., Wilk A.: Diagnozowanie stanu mechanizmu rozrządu silnika ZS metodą pomiaru i analizy hałasu. Zeszyty Naukowe Instytutu Pojazdów 3(75)/2009, Politechnika Warszawska, Wydział Samochodów i Maszyn Roboczych, s. 105-114.
5. Grega R., Homišin J., Kaššay P., Krajňák J.: The analyse of vibrations after changing shaft coupling in drive belt conveyer. Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, s. Transport, z. 72 / 2011, s. 23-31.
6. Hadryś D., Miros M., Węgrzyn T., Silva A. P.: Wpływ metod spawalniczych w naprawach modelowych elementów energochłonnych stalowego nadwozia pojazdu na wybrane parametry opisujące zderzenie. Aparatura Badawcza i Dydaktyczna, t. 16, nr 3, 2011, s. 109-116.
7. Lula P., Tadeusiewicz R.: Wprowadzenie do sieci neuronowych. Wydawnictwo StatSoft, Kraków 2001.
8. Mikulski J. (ed.): Modern Transport Telematics. Communications in Computer and Information Science 239(2011), Springer-Verlag.
9. Młyńczak J.: Analysis of intelligent transport systems (ITS) in public transport of upper Silesia. CCIS 239(2011), p. 164-171.

10. Puškár M., Bigoš P., Puškárová P.: Accurate measurements of output characteristics and detonations of motorbike high-speed racing engine and their optimization at actual atmospheric conditions and combusted mixture composition. *Measurement*, 45 (2012), p. 1067-1076.
11. Silva A. P., Mateus C. S., Węgrzyn T., Miros M.: High speed machining of aluminium gear box without temperature stabilization. I Scientific Conference „Transport Problems“, Kroczyce 17-19 czerwiec 2009.
12. Urbanský M., Homišin J., Krajňák J.: Analysis of the causes of gaseous medium pressure changes in compression space of pneumatic coupling. *Transactions of the Universities of Košice*, vol. 2/2011, p. 35-40.
13. Wajand J.A., Wajand J.T.: *Tłokowe silniki spalinowe średnio i szybkoobrotowe*. WNT, Warszawa 2005.
14. Węgiel S., Wiśniewski K., Zawadzki J.: Uszczelki głowicy silnika. *Poradnik serwisowy. Kompendium praktycznej wiedzy warsztatowej*, nr 6 / 2004.
15. Węgrzyn T., Piwnik J.: Low alloy welding with micro-jet cooling. *Archives of Metallurgy and Materials*, z. 2, t. 57, nr 1, 2012.
16. Zuber N., Ličen H., Klačnja-Miličević A.: Remote online condition monitoring of the bucket wheel excavator SR1300 – a case study, *Facta Universitatis, Series: Working and Living Environmental Protection*, vol. 1(5), 2008, p. 25-37.